

HAYAT

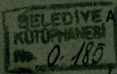
AYDA BİR ÇIKAR FİKİR ve EDEBİYAT MECMUASI

YENİ TERTİP: № 1. İKİNCİ KÂHUN 1930

*Yapanlar, doğuranlar, yaradanlar
yalnız nikbinler, idealistlerdir.
Bedbinler doğuramaz, hayatı idame
edemez, Tarihi yoğuramaz.*

MÜNDERECAT

1 — Başlangıç. 2 — Osmanlı devrinin tarihi. 3 — Fatih ve Namık Kemal. 4 — Tanzimattan cumhuriyete. 5 — Napoléon Bonapart ve Göthe. 6 — Bey Efendiler (Hikâye). 7 — Münekkidin vazifesi. 8 — Beynelmîl Darülfünunlular mahallesini. 9 — İyi bir Berehmenin hikâyesi. 10 — Harf inkılâbımız ve istenoğrafi ihtiyacı. 11 — Copula, mevcut olmak fili. 12 — İktisadî bir mütearife. 13 — İnkılâp ve biz kadınlar. 14 Arapça ve farisîden aldığımız kelimeler hakkında tedkikat. 15 Kitabiyat (Fuzulî) 16 — Faal nüfus istatistigi.

İdare eden: CELÂL NURİ

İSTANBUL, DEVLET MATBAASI

NUSHASI: 20 K.

İnkılâp ve biz Kadınlar

Türk inkılâbından aşırı bir derecede memnun olmaları lâzımgelen kadınlardır. Bu inkılâbı vücade getiren erkeklerdir; lâkin kadınlar olsa, kendileri için daha fazla bir şey yapamazlardı.

Geçenlerde Amerika'dan gelmiş bir muharrire ile görüşüyordum. Bana inkılâpta türk kadınlarının ne kazandıklarını sordu. Ben de, kendisine iki levha arzettim: Biri osmanlı kanunlarına ve müslüman fıkına göre kadınların mevkii, ikincisi de bugünkü kanunlara nazaran kadınların mevkii. Karilerim Türk olduklarından kendisine söylediklerimi burada tekrar etmeğe lüzum görmem. Muhatabım Amerika'lı muharrire bu tekâmülü pek ehemmiyetli buldu, ve bu kadar az zamanda bu terakkiye mazhariyetimize şaşı; dedi ki:

— Kim bilir bu hürriyetleri, bu hakları, bu salâhiyetleri elde etmek için kaç sene çalıştınız, ne kadar eza ve cefalara uğradınız, hapishanelerde yattınız, aranızdan ölenler oldu; bu neticeye varmak için kim bilir ne kadar çok yazı yazdınız, gazete, mecmua, risale ve kitaplar vasıtasile propaganda-larda bulundunuz! İşte o sâyin, o eziyetlerin mükâfatını elde ediyorsunuz. Sizi tebrik ederim...

Amerika'lı hemşiremiz bu sözleri söylerken saffetine güleceğim geliyordu. Mis, zannediyordu ki İngiltere'deki "*suffragett*" lerin başlarına gelenler Türkiye'de de tekerrür etmiştir! Muharrire işittiklerini gazetesine bildireceğinden bu takdirlerini cevapsız geçiremezdim. Kendisine dedim:

— Hayır, elde edilen bu neticeler asla cidal eseri değildir. Dövüşmedik, erkeklerle boğuşmadık, kalemle münakaşa etmek lüzumunda bile kalmadık. Hatta, — daha ileri gideceğim — kadınların çoğu, belki % 99 u bu hakların varlığından bile haberdar değillerdi. Lâkin umumî Türk Inkılâbı egoist bir noktadan hareket etmedi. O, tekâmülü, bütün milletin haklarını ihraz etmesinde gördü. Onun için kadınlar tarafından bir harekete değil, bir talebe bile maruz kalmadan bu hakları tanıdı.

Muhatabım hayretler içinde kalmıştı, soracak sual bulamıyor, yalnız sözüme devam etmemi istiyor ve büyük alâka ile, merak ile dinliyordu.

Ne söyliyeyim? bu cereyan kadınlardan gelmedi, kadınlardan başlamadı, erkeklerden ve yukardan geldi.

Zaten şarkın âdeti budur. Zannederim bu hakikati iptida Mareşal Von Moltke söylemiş, Rusya'da da, Türkiye'de de terakki, islahat yukardan, hükûmetten, münevverlerden gelir; halk iptida biraz yadırgar, sonra yeniliklere uyar. İşte kadın hukuku noktasından da böyle oldu.

Fakat yenilik mahalline masruf idi. Türk kadını bu yeni vaziyetten istifade edecek bir haldedir. Bundan başka bu kadın inkılâbına şiddetle ihtiyaç vardı.

Bu noktayı tavih edeyim:

Şu bulunduğumuz seneler, babalarımızın, dedelerimizin (yahut daha doğru bir tabirle analarımızın, ninelerimizin) yaşadıkları devirlere hiç benzemez. Onlar, tembelliğe davet edici bir bolluk zamanında yaşıyorlardı. Bir erkek, bir aile reisi, az bir çalışma ile saray gibi bir daireyi idare edebiliyordu.

İnşaat bir mikyastır: Dikkat buyurunuz. Şimdi herbiri bir mektebe, fabrikaya, bir bütün deposuna münkalip olan sultan sarayları, kübera konakları, yahtları, köşkleri ile yeni yapılan apartımanları mukayese ediniz. İki türlü ebniye hayatın bir veyahut iki nesilde ne kadar değiştiğini sarahatle gösterir.

Artık bir erkeğin dört kart alması ve beş, on cariye istifraş edip geniş, lâkin çürük bir aile kurması mevzuubahs değildir; mes'ele bekârlığa set çekmektir. Bir erkek bir tek karısını bile beslemekten âcizdir. Şu vaziyet karşısında kadınlara hürriyet verilmesi maddî, iktisadî bir zaruret idi. İzdivaçlar azalıyor. Türkiye'de kadın erkekten çok: 6,584,474 erkeğe mukabil 7,075,801 hatun kişi; yani % 48,20 erkek ve % 51,80 kadın.

Her kız, her kadın koca bulamıyor. Hele İstanbulda evlenenler içtimaiyatçıları, hükûmeti düşündürecek derecede azdır.

Şu resmî istatistiğe ehemiyet verilmesini rica ederim: İstanbul vilâyeti 806,863 nüfus; 1927 de evlenme vukuatı: 3,773.

Edirne vilâyeti: 150,889 nüfus; 1460 evlenme.

Bursa vilâyeti: 399,942 nüfus 2173 evlenme.

Daha fazla rakam zikrine ihtiyaç görmüyorum. Şu üç rakam İstanbulda evlenenlerin ne derece sukutta olduğunu gösterir.

Bu vaziyet karşısında kadınları erkekler gibi çalışmak ve memur olmak hakkından mahrum bırakmak bir cinayet olurdu.

Kadının hürriyeti bir keyif, bir teceddüt, bir "snobisme" işi değil iktisadî ve hayatî bir zarurettir.

Bundan başka milletin sâyi azdır. Her millettten az ve fena çalışırız. Umumî erkek sâyine bir de kadınların çalışmaları inzınam etmelidir ki istihsal bir mertebe ziyadeleşsin. Kadın çalışabilmek için bütün hürriyetlere ve haklara malik olmalı. Olmazsa eski sistem devam ediyor demektir.

İşte, kadın hürriyetinin maddî saikleri. Manevî, hissî saiklere gelelim:

Aile sistemi tenkit edilebilir. Fakat onun yerine konulacak bir sistem henüz bulunmadığından bu müessese ile iktifa etmemiz en kat'î iştir. İmdi, ispata hiç hacet yoktur ki müslüman aile sistemi, Avrupa sisteminin elde ettiği neticelere varamamıştı. Aile zelzelelere maruzdur. Taaddüdü zevcat, evet! filen kalkmış gibi idi, lâkin bir erkek kurulmuş ailesine bir kadın daha getirse kanun hiçbir şey demezdi. Demek ki usulümüz sağlam değilmiş. Bundan başka "talâk" hakkının zevcin elinde bulunması kadını her dem tehlikeye maruz, pek aşağı bir mevkiye tutuyordu.

Biraz gözü açılan bir millet bu vustaî sistemlere katlanamazdı.

Bu sistemin idamesi için kadınların daima hapis mevkiinde kalmaları, zekâlarının hiç inkişaf etmemeleri lâzımdı.

1930 senesinde buna imkân ve ihtimal var mıdır? Bir de, her millet, Avrupada, Amerikada, hulâsa garpta bu yolda hayatını tanzim ettikten sonra biz o camiadan ayrı bulunabilir mi idik?

Yeni hayat kadınlarımıza uygun geldi ve irticaa mahal kalmadı. Yeni tarzı kabul edemiyen yaşlı kadınlar ise kızlarının, torunlarının bu usulleri kabul etmelerine mâni olmuyorlar. Nesil değişmeden kadınlarımızın yaşayış tarzları değişiyor. İhtiyarların ise hâlâ çarşafı ve peçeli olmaları tabiidir: Bunların ne düşünmeğe istidatları vardır, ne de sistemlerini değiştirmeğe kabiliyet ve kudretleri...

Eski ile yeninin istihalesindeyiz: Eski kanunlar mucibince teşekkül eden ailelerin efradına yeni kanunlar tatbik olunuyor. İşte bunun içindir ki bu nesil ne eskidir, köhnedir; ne de yenidir. Türk kadını asıl bundan sonra feyzini, kerametini gösterecektir.

Şimdiki nesil büyük bir mevcudiyet ibraz etmezse mazurdur: Yaşı otuz veya daha ziyade olan hemşirelerimiz ne okudular, görgüleri nedir ki kendilerini sair ileri milletler mümessileleri gibi tanıtsınlar.

Dil bilen, münevver, garp yaşayışına alışkın kadınlarımız, acaba 7,075,801 türk kadını içinde kaç tanedir?

Yirmi, yirmi beş sene evvel kaç kız mektebimiz vardı, ve, oralara kaç kız devam ederdi. Bu ciheti bilmiyoruz; çünkü o devre ait resmî istatistik tutulmamıştı.

Lâkin iddia edersek tekzibe uğramayız ki bir çeyrek asır evvel kız mektepleri devede kulaktı, ve, talebe büyük bir şey öğrenmiyorlardı. Hususî tahsil gören, yahut fransız ve amerikan mekteplerinden çıkan hemşirelerimiz bir vahidi kıyasî olamaz.

1926—1927 de, resmî cetvellerde şu miktarları görüyoruz:

İlmekteplerin erkek talebesi: 319,081

İlmekteplerin kız talebesi: 98,449

Erkek liseleri ve orta mektepleri: 10,170

Kız liseleri ve meslek mektepleri: 2,918

Yüksek mekteplerde erkekler: 2,235

Yüksek mekteplerde kızlar: 531

Demek ki kızlarımız henüz nisbet dahilinde, erkekler kadar tahsil görmüyorlar. Kızların o seviyeye yaklaşmaları için bir hayli zaman lâzım. Tahminime göre türk kadını bu asrın sonlarında kendini gereği gibi gösterecektir. Şimdiki vaziyetine bakarak türk kadınının neye kudreti, istidadı, temayülü olduğunu söylemek biraz güç olur.

Kadınlarımız, hâlâ ser mahsullerine benzemektedir. Zemin, şerait, mevsim müsait ve muvafık ise neşvünema buluyor, açılıyor; bulamazsa soluyor, yahut garabetler arz ediyor. Bugüne değin kadınlığa taallük eden mes'eleler pek az kurcalandı. Bu kadar neşriyat içinde bilhassa kadınlara temas eden mes'elelere hiçbir yer hasredilmiyor. Böyle içtimâî ve ruhî tetkikat şöyle dursun, kadınları hayatta muvaffak ve belki muzaffer edecek malûmat ta onlara zerkedilmemektedir. Ailelerimizin kültür itibarile mazileri yok, yahut pek az. Bilgi, görgü olmadan aileler nasıl inkişaf edecek? kadınlara, kızlara, ailelere, çocuklara yeni hayatı tanıtmak için ne yapıyor? Ev idaresi, çocuk işleri, iktisat, yemek, el işleri, hıfzı sıhhat gibi hususları elde etmekte çok güçlük çekiyoruz.

Avrupalıyı gören veya Avrupalı kadınları tanıyan hemşirelerimizin miktarı ne az! Kadın kütlelerine yeni yaşayış bilgi ve görgüsünü temin etmek için umumî medlûlü ile edebiyata (hiçolmazsa edebiyata) ihtiyacımız var. Bu edebiyat ise ya yerinde sayıyor, yahut hiç yok.

İşte bu noksan birtakım kadınlarımızı tereddide sevk etmektedir. Kadının şerefle, istifade ile uğraşacağı cihetler kendilerine meçhul kalınca, yahut kendilerine gösterilmezse vahi işlere giriyorlar, zahiri meşguliyetlerle vakitlerini heder ediyorlar. İşte bu noksana mebnidir ki kadınlarımız arasında bir ehemmiyetsiz ekalliyetin içinde pek soğuk bir moda, süs ve lüks merakı almış yürümüştür. O ekalliyet — daha başka bir şey bilmediğinden — hayatı o gibi alâyişten ibaret sanıyor. Şekil, keyfiyet öyle olunca

ruhlar da o kalıba giriyor. Dimağ küçülüyor, seciye gevşiyor, ahlâk düşüyor, hele iktisadî seviye büsbütün sukut ediyor.

Zannediliyor ki medenileşmek süslenmekten ve bol bol boyanmaktan ibarettir. Bu keyfiyet medeniyet denilen gülün yalnız dikenini iktibas etmektir.

Vasatî Avrupalı veya Amerikalı kadın, ev hanımı, vasatî zevce, anne, kız nasıl yaşıyorlar, ne düşünüyorlar, nasıl kendilerini ve evlerini idare ediyorlar? İşte bizim vasat tabakamız bunları bilmemektedir. Bilmeyince iş taklide müncer oluyor. Tuvalet, moda, süs, çay ziyafetleri, v. s. hep görünür şeylerdir. İşte bunları kaba saba taklide koymuşuz. Zâhir, o kolay zâhir... İşte çoklarımızı tebah eden budur. Edebiyat bize yardım edemiyor. Daha yüksek, daha sağlam bir hayatı bilmek için iptida bir edebiyata muhtacız. Gazetelerimizin sahifelerini açıyoruz: Sinema yıldızlarının hayatlarını okuyoruz. Sinema bizi her gece izlâl etmektedir. Nümune ve meşk ittihaz edilecek kadın hangisidir? Edebiyatımızı aradım, taradım, teessüfle söylüyorum ki böyle bir enmuzece tesadüf edemedim.

Kadınlar, düşünen, yükselmek, hiçolmazsa tereddi etmek istemiyen kadınlar biraz bedbahtız. Mazinin kuvvetleri gevşemiş; onlardan bir feyiz, bir ilham alamıyoruz. Bize hakikî, meşru, tabir caizse ilmî, mantikî yeniliği gösterecekler de yok...

Bir içtimâî haletten diğerine geçmek kolay değil. Zaten, milletimiz, hemen hemen bir asırdanberi, bu istihalede neler çekti! çok şükür ki kadınlığın inkişaf ve tekâmülünü himaye edici bir inkılâp var. Eğer inkılâp ruhu olmasaydı türk kadınlığı bu çetin zamanda birkaç defa puslayı şaşırdı.

İyi düşünür hemşirelerimin fikirlerine tercüman olarak diyebilirim ki türk kadınlığının artık bundan sonra inkılâp, yenilik, değişiklik sahalarında bir dileği, bir isteği kalmamıştır. Yegâne istediğimiz inkılâpla kazanılan bu semerelerin tekâmülle hazmedilmesidir, yani maarifin taammümü ile yeni bir kadın ırkının meydana çıkmasıdır. Hakkımız yok mu? Nekadar erkek maarif nimetinden müstefit oluyorsa, hiçolmazsa okadar da kız istifade etsin. Unutmayınız ki biz kadınlar erkeklerden fazlayız. Erkekler kadar kadın memur alınsın, hatta İngiltere'de olduğu gibi, kadınlar Türkiye meclislerinde işe karışsınlar demiyorum, demiyoruz. Hayır, içtimâî, ilmî seciyevi seviyemizi biliriz. Bu sermaye ile büyük makam ve meclislerde gülünç olmağı istemeyiz. Henüz türk kadını türk erkeğine müsavi değildir.

Fakat musırren talep edeceğimiz bir hak var: Mekteplerde nekadar

oğlan varsa okadar da kız olsun! İşte programımızın biricik maddesi bundan ibarettir. Fakat umumî tahsilin de bizim hususiyetimize tetabukunu isteriz. Fistanlı, saçlı, bıyıksız, sakalsız erkek olmak emelimiz değildir. kadınlığımızı muhafaza etmek ve o çerçve içinde ilerlemek gayemizdir.

Biz ana, zevce olmağı, ev idare etmeğı, çocuk büyütmeğı öğrenmek istiyoruz. Istikbalde ne olacağımızı bilmeyiz; lâkin bugün istediğimiz meb'us olmak, vekil olmak değildir. Aramızdan belki Büyük Katerina'ya bir eş çıkabilir. Madame Curie gibi bir türk kızının yetişmesi mümkündür. Fakat biz müstesnalara haddinden fazla ehemmiyet verip kaideyi unutacak istidatta yaratılmış kadınlar değiliz. Biliriz ki kaide, düstur, kanun, kadının iptida zevce ve anne olmasıdır.

Zevcelikte, annelikte tekâmül!

İşte, türk kadınlığının üç kelimede icmalî kabil olan dileğı, programı, ideali. Kadın kadın olarak, erkek erkek olarak inkişaf etsin. Fakat bazı noktalar vardır ki orada kadınla erkeğın farkı yoktur. O noktalarda birlikte ilerliyelim. Kadın görebileceğı her işe kabul edilsin.

Avrupada ameller ve aksülâmeller müfrit feminismin de, müfrit anti—feminismin de doğru birer program olmadıklarını ispat etti. Biz ise tecrübî bir program ittihaz ediyoruz. Tecrübe edileni bir daha tecrübe etmek nedameti muciptir. Türk kadınlığı hiçbir cereyana kapılmamalı, bir mektep çocuğı gibi tahsiline devam etmelidir. Kadınlığımız henüz tahsil ve terbiye çağındadır. O merhaleyi atlamadan üst tarafını düşünemeyiz.

Tarihte, ve yetiştiğimiz devirde, irfanen pek yüksek olmamakla beraber, ana ve büyük analarımızın birçok incelikleri, meziyetleri, huyları, âdetleri, hatta san'atleri, kendilerine göre zevkleri, hisleri, itiyatları vardı.

Maddî modernismin galebesi ile bu saydıklarımız unutuluyor. Ne yazık ki bunları edebiyat bile kaydetmedi. Bir nesil evvelki türk kıızı, kadını neydi? Bunu romanlara sorunuz: cevap alamazsınız.

Eğer edebiyatımız bir şeye benzeseydi, eğer aile an'aneleri bizde temadi etseydi, kendi haline kalmış, ecnebi nüfuzuna tâbi olmamış türk kadınının temayülü, seciyesi bilinirdi. Hayf! galiz modernism bizi bundan da mahrum etti. Biz, o seciyei temadi ettirerek meşru yenilikleri kabul ederdik.

Fakat Beyoğlundaki "*Institut de beauté*" lerin saçtıkları rus kokulu modernism içinde genç kızlarımız anne ve ninelerinin isimlerini bile unutuyorlar. Gayeyi emel, mahfî bir köşede çay içmek ve her yudumunda dudakları tekrar boyamak, yüzü pudralamaktır. Fakat dimağa, kalbe, hisse bir çekidüzen vermek akla gelmiyor.

İşte türk kızını, ailesini tehdit eden bu boyalı modernizm. Buna karşı hükûmetin zabıta kuvvetlerine, polisine, adliyesine başvurmamız lâzım. Fakat bu zabıtanın, bu jandarmanın, bu polisin ne olduğunu bilir misiniz? Bu inzıbat karakolu iptida ilkmektedir, saniyen ortamekteptir, salisen yüksek mekteptir, rabıan edebiyattır.

Hükûmetin yüzüne gülelim, ona biraz meşru işve yapalım ki maarif bütçesine bizim için birkaç milyon lira daha koysun. Kadınlardan para esirgenmez.

KADRIYE RIFAT

Arapça ve Farisîden aldığımız kelimeler hakkında tedkikat

Kaideten her dil başkalarından kelime alır. Bu intikal bilhassa şu şartlara bağlıdır:

1 — Her milletin tasavvutu bir olmadığından alınan kelime, alanın tasavvutuna yaklaştırılır.

2 — Mana az çok kayar, değişir. Misal: lâtincede «serum», bir nevi kesik süttür: Petit lait. Türkçe de dahil olmak üzere her dil tıbbî bir tabir olmak şartı ile bu kelimeyi almışsa da manasını değiştirmiştir. Şimdi serum pıhtılanan, kan ve süttten ayrılan su, safi dem, muayyen bir hastalığa karşı aşılantmış hayvanların kanlarından istihsal edilen mayı ki o hastalığın teşfiyesinde kullanılır; sun'î serum.

Bunun makûsu olarak 1 — intikalde telâffuzu da, manası da: 2 — yalnız telâffuzu; yalnız manası muhafaza edilen kelimeler çoktur.

Kelimeyi alan dil telâffuz ve manayı değiştirmekle bir galata mahal vermiş olmuyor; ikinci şekil, alan dile göre fasıhtır; bittabi verene göre değildir.

Bu kaideyi benimsemiyerek eski alimlerin mesleğine salık olmak, yani bu alma kelimeleri ilk fasahatlerine irca etmek doğru olamaz.

Kelimeyi alırken tasavvutunu ve manasını değiştirmek normal bir ameliyedir; marazî (pathologique) bir hal değildir. Eğer böyle olsaydı her dilin bünyesi hasta olmak lâzımgelirdi.

Fransızcanın kelimeleri hemen umumen lâtinceden alınmıştır; fa-